

8. HESABLAMA PALATASI

Xülasə

Azərbaycan post-sovet məkanında ali audit institutu təsis edən sonuncu ölkə olaraq özünün Hesablama Palatasını 2001-ci ildə yaradıb. Hesablama Palatası iki əsas büdcə nəzarəti funksiyasını həyata keçirir: büdcə ilə bağlı qanunvericilik layihələrinin təhlili əsasında gözlənilən nəticələrin analizi (ex-ante), eyni zamanda büdcə icrasının təhlil edilməsi (ex-post). Qanunvericilik Hesablama Palatasına nisbətən yüksək səviyyədə müstəqillik versə də, təcrübədə o, büdcədənəkar fondlara və özəl sektor tərəfindən icra edilən dövlət vəsaitlərinə nəzarət hüququndan tam istifadə edə bilmir.

Hesablama Palatası mətbuatın və vətəndaş cəmiyyətinin mümkün korrupsiya halları barəsində şübhələrinə görə hərəkət etmir, nə də layihələrin növbədənəkar auditini həyata keçirmir və vətəndaş cəmiyyəti ilə sıx əməkdaşlıq etmir. Palata öz gördüyü işlər barəsində ictimaiyyəti məlumatlandırsa da, lakin audit etdiyi qurumlar haqqında çox ümumi məlumat verir. Hesabatlar yaxşı texniki dildə yazılmışdır və Milli Məclisə vaxtı vaxtında təqdim olunur. Belə görünür ki, son illərdə Hesablama Palatası audit aparmaq qabiliyyətini təkmilləşdirib. Ölkədə dövlət orqanlarının səmərəli daxili audit sistemi formalaşma prosesini keçir.

Digər audit institutu – Azərbaycan Respublikasının Auditorlar Palatası qeyri-dövlət fondlarının auditi ilə məşğul olan audit institutlarının işinə nəzarət edir.

HESABLAMALAR PALATASI

Ümumi qiymət 54/100

MEYAR	İNDİKATOR	QANUN	TƏCRÜBƏ
Fəaliyyət qabiliyyəti 58/100	Resurlar		50
	Müstəqillik	75	50
İdarəçilik 55/100	Şəffaflıq	75	25
	Hesabatlılıq	75	50
	Dürüslük	50	-
Şəffaflıq sistemində rol 50/100	Effektli maliyyə auditi	50	
	Pozuntuları aşkarlamaq və sanksiyalaşdırmaq	50	
	Maliyyə idarəetməsini təkmilləşdirmək	50	

Struktur və təşkilatlanma

Hesablama Palatası Azərbaycan Respublikasında ali audit institutu kimi fəaliyyət göstərir¹. Hesablama Palatasının hüquqi statusu Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 92-ci maddəsində, təşkilati strukturu, səlahiyyətləri və digər əlaqəli məsələləri isə “Hesablama Palatası haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu² və əlaqədar qanunvericilik aktlarında ətraflı təsbit edilib. Hesablama Palatası Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qarşısında hesabat verir və başlıca funksiyası dövlət büdcəsinin, o cümlədən büdcədən kənar fondların və büdcə xərclərinin formalaşması və icrasına nəzarət etməkdir. Hesablama Palatası büdcədən vəsait alan istənilən qurumun audit yoxlamasını təşkil etmək səlahiyyətinə sahibdir^{3 4}. Hesablama palatası dövlət institutları və bələdiyyələrdə auditlərin, o cümlədən daxili auditlərin təşkili və həyata keçirilməsi qaydalarını tənzimləyən əlavə hüquqi aktlar qəbul edir və bu aktların yerinə yetirilməsinə nəzarət edir.

Digər audit institutu, Azərbaycan Respublikasının Auditorlar Palatasının əsası isə 1996-cı ildə qoyulub. Bu institut ölkədə audit xidmətinin dövlət tənzimlənməsini həyata keçirən müstəqil orqandır. Auditorlar Palatasının funksiyalarına auditorların (auditor təşkilatlarının) öz audit fəaliyyətləri zamanı müvafiq qanunvericiliyin tələblərinə əməl etməsinə nəzarət daxildir⁵. Auditorlar Palatasının üzvləri dövlət büdcəsindən maliyyələşməyən təsərrüfat subyektlərində icbari audit yoxlamalarını həyata keçirir. Lakin dövlət orqanları da Hesablama Palatasının planlaşdırılmış auditlərindən əlavə olaraq könüllü əsaslarda öz büdcələrinin imkanları çərçivəsində Auditorlar Palatasının üzvlərinin xidmətlərindən istifadə edə bilərlər. 2010-cu ilin 1 yanvarından Auditorlar Palatası Azərbaycan Respublikası ərazisində Beynəlxalq Audit Standartlarını (ISA) tətbiq edir⁶.

Bu hesabatda göstərilən ballar Hesablama Palatasının dəyərləndirməsinə əsaslanır və Auditorlar Palatasına şamil edilmir.

Qiymətləndirmə

Resurslar (təcrübədə): 50

Audit institutu öz hədəflərinə çatması üçün təcrübədə adekvat resurslara nə dərəcədə sahibdir?

¹ Hesablama Palatasının İnternet saytı, <http://www.ach.gov.az/?/en/content/342/>

² “Hesablama Palatası haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu, 9 iyul 1999, www.ach.gov.az

³ Azad İqtisadiyyata Yardım İctimai Birliyindən Zöhrab İsmayıl müsaibə, Azadlıq radiosu, Hesablama Palatasını tanıyırmı?, 8 fevral 2014, <http://www.youtube.com/watch?v=-X8qPLhgrmA>

⁴ Əgər qurumlar təkcə dövlət büdcəsi hesabına maliyyələşməmiş, onda yalnız həmin qurumların sərəncamında olan dövlət vəsaitləri Hesablama Palatası tərəfindən audit yoxlaması keçə bilər.

⁵ Hesablama Palatasının sədri Vahid Novruzovun Şəffaflıq Azərbaycan təşkilatına 5 Sentyabr 2013-cü il tarixli, N 01-1/051 sayılı məktubu

⁶ Auditorlar Palatasının üzvü “HLB Azərbaycan” MMC-in idarəedici partnyoru İslam Bayramov ilə müsaibə, 7 noyabr 2013.

Hesablama Palatası üçün nəzərdə tutulmuş məhdud büdcə bu institutun funksiyalarının normal icrası qabiliyyətinə öz təsirini göstərir⁷. Bununla belə, hətta bu məhdud büdcə də qeyri-bərabər formada xərclənir. 2013-cü ilin 3,55 milyon manatlıq büdcəsindən 2,8 milyon manat xərclənmişdir ki, bunun da 2,3 milyon manatını əməkdaşların əmək haqqı və əmək haqqı ilə bağlı digər ödənişlər təşkil edir⁸. Bu dolayısı ilə əməliyyat xərcləri üçün ayrılan vəsaitlərin əsasən xərclənməməsi deməkdir. Bundan başqa, personalın inkişafı və treyninqi üçün büdcədə heç bir vəsait nəzərdə tutulmayıb.

Hesablama Palatasının auditorları Azərbaycanda hazırlanmış, yerli şəraitə nəzərə alaraq korrupsiya və dələduzluq hallarının aşkarlanmasına yönəlmiş təlim proqramlarında iştirak etmirlər; beynəlxalq tədbirlərdə iştirak halları istisna olmaqla, belə təlim planlarının mövcud olması barədə məlumat yoxdur⁹. İşdə keyfiyyət artımına nail olmaq üçün Hesablama Palatası ilə digər ölkələrin ali audit institutları, məsələn, Bolqarıstanın Audit İdarəsi, Fransanın Hesablama Palatası, Polşanın Ali Nəzarət Palatası və s. arasında imzalanmış qarşılıqlı anlaşma memorandumlarında təcrübə mübadiləsi də nəzərdə tutulur¹⁰.

Dünya Bankının Maliyyə Nazirliyi ilə birlikdə keçirdikləri "CAPSAP" layihəsi¹¹ çərçivəsində 2007-2014-ci illər çərçivəsində Hesablama Palatasının strateji və institusional inkişafını gücləndirmək üçün treyninqlər təşkil edilir. Layihə çərçivəsində baş tutan konsultasiyalar istisna olmaqla¹², sözügedən layihənin nəticələri ictimaiyyətə məlum deyil.

Müstəqillik (qanunda): 75

Audit institutunun formal fəaliyyət müstəqilliyi nə dərəcədə mövcuddur?

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Hesablama Palatasını Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin məsuliyyətinə aid edir¹³. Konstitusiyanın müvafiq maddəsi ilə yanaşı Hesablama Palatasının statusunu və fəaliyyətini tənzimləyən daha üç əsas hüquqi sənəd mövcuddur – “Hesablama Palatası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu¹⁴, Hesablama Palatasının Daxili Nizamnaməsi¹⁵ və Hesablama Palatasının işinin planlaşdırılması qaydaları¹⁶. Lakin Konstitusiya Hesablama Palatasının müstəqilliyini açıq formada təsbit etmir ki, bu da institutun müstəqil şəkildə fəaliyyət göstərməsini məhdudlaşdırır¹⁷.

Hesablama Palatasının Sədri, Sədr Müavini və yeddi auditoru maksimum yeddi il müddətinə təyin olunur. Hesablama Palatasına təyinatlar proseduru üçün qanunda aydın mexanizmlər müəyyən edilməyib¹⁸. Lakin qanun açıq şəkildə göstərir ki, Hesablama Palatasının Kollegiyasının üzvləri və onların sayı Hesablama Palatasının Sədrinin təqdimatı əsasında Milli Məclisin sədri tərəfindən təsdiq olunur. Onlar Milli Məclisin İqtisadi Siyasət Komitəsinin razılığı ilə və Milli Məclisin Sədrinin təqdimatı əsasında

⁷Hesablama Palataları ilə bağlı beynəlxalq təcrübə və normalar, Azad İqtisadiyyata Yardım İctimai Birliyinin nəşri, Bakı 2013.

⁸ Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası Xərclər smetasının icrası haqqında hesabat, www.ach.gov.az

⁹Third Round of Monitoring: Azerbaijan, Monitoring Report, by OECD, Anti-corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, Istanbul Anti-corruption Action Plan, Paris, 25 September 2013, www.oecd.org

¹⁰Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının 2009-cu ildə fəaliyyəti haqqında hesabat, <http://www.ach.gov.az>

¹¹ web.worldbank.org

¹² Hesablama Palatasının pres-relizi, 6 fevral 2014-ci il, <http://www.ach.gov.az/?/en/news/view/180/>

¹³ Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 92-ci maddəsi, www.ach.gov.az

¹⁴ “Hesablama Palatası haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu, 2 iyul, 1999, www.ach.gov.az

¹⁵ Hesablama Palatasının Daxili Nizamnaməsinin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının qanunu, 5 mart 2002, www.ach.gov.az

¹⁶ Hesablama Palatasının işinin planlaşdırılması qaydaları, 30 yanvar 2009, www.ach.gov.az

¹⁷ Azad İqtisadiyyata Yardım İctimai Birliyindən Zöhrab ismayilla müsahibə, Azadlıq radiosu, Hesablama Palatasını tanıyırmı?, 8 fevral 2014, <http://www.youtube.com/watch?v=-X8qPLhqmA>

¹⁸ İctimai Vəsaitin Monitorinqi Mərkəzinin eksperti Kənan Aslanlının hesabatın müəllifi ilə müsahibəsi, 12 mart 2014.

Milli Məclis tərəfindən istefaya göndərilə bilərlər. Hesablama Palatasının üzvlərinə şamil olunan tələblər və onların təyinatı qaydaları Milli Məclisin Daxili Nizamnaməsinin 44-cü maddəsində¹⁹ və Milli Məclisin Komitələri haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununun 10-cu maddəsində²⁰ təsbit edilib.

Qanuna əsasən²¹ Hesablama Palatasının Sədri elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyəti istisna olmaqla digər haqqı ödənilən fəaliyyətlə məşğul ola bilməz. Eləcə də bu vəzifəyə namizədliyi irəli sürülən şəxs aşağıdakı yüksək rütbəli məmurların birbaşa qohumu ola bilməz: Milli Məclisin Sədri, Baş Nazir, Maliyyə Naziri, Baş Prokuror, Ali Məhkəmənin Sədri, İqtisad Məhkəməsinin Sədri və Mərkəzi Bankın İdarə Heyətinin Sədri. Digər tələblərə dövlət işində və dövlət nəzarətində, iqtisadiyyat və maliyyə sahəsində minimum 5 illik iş təcrübəsi, ali təhsil və Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olmaq aiddir.

Qanuna əsasən Hesablama Palatasının Sədri, Sədr Müavini və auditorları səlahiyyət müddəti ərzində toxunulmazlıq hüququna sahibdir, Milli Məclisinin razılığı olmadan tutula, həbs oluna, cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilməz, onlar barəsində məhkəmə qaydasında inzibati tənbeh tədbirləri tətbiq edilə bilməz, axtarısa məruz qala bilməzlər. Lakin bu müddəalar Hesablama Palatasının digər əməkdaşlarına şamil edilmir, onların dövlət qulluqçusu statusları "Dövlət Qulluğu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilir²².

Hesablama Palatası mövcud qanunvericiliyə əsasən Milli Məclisin İqtisadi Siyasət Komitəsinin və Prezident Administrasiyasının tövsiyələrini nəzərə alaraq hazırladığı illik Plana uyğun olaraq audit yoxlamaları aparır²³. Lakin qanun Prezidentin birbaşa tapşırığı əsasında növbədənəkar audit yoxlamasının aparılmasına icazə verir. Eyni müddəə həm də Maliyyə Nazirliyinə aiddir²⁴ ki, bu da Hesablama Palatasından fərqli olaraq icraedici hakimiyyətin bir hissəsidir. Beləliklə, ali audit institutu formal olaraq müstəqil hesab olunsada, qanunvericilikdə icra hakimiyyətinin siyasi motivasiyalı müdaxiləsinə imkan yaradan hüquqi boşluq da qalmaqdadır.

Müstəqillik (təcrübədə): 50

Audit institutu öz işini yerinə yetirərkən kənar müdaxilələrdən təcrübədə nə dərəcədə azaddır?

2013-cü ilin aprelində Hesablama Palatasının keçmiş Sədri Heydər Əsədov Milli Məclisdə 2012-ci ilin hesabatını təqdim edərkən demişdi ki, Hesablama Palatası öz fəaliyyəti zamanı heç bir təzyiqlə qarşılaşmayıb²⁵. Lakin, Açıq Büdcə İndeksində uyğun olaraq, Hesablama Palatasının təsir gücü 100 baldan 20 balla, yəni aşağı dəyərləndirilib. Dəyərləndirmə aşağıdakı göstəricilər əsasında aparılıb²⁶:

- ali audit institutunun rəhbərinin vəzifədən azad edilməsi;
- dövlət maliyyəsinin auditini aparmaq üçün hüquqi səlahiyyətlər;
- ali audit institutuna ayrılan maliyyə resursları və öz büdcəsini müəyyən etmək səlahiyyəti;
- peşəkar audit personalının mövcudluğu.

¹⁹ Milli Məclisin Daxili Nizamnaməsi, 17 May, 1996, www.ach.gov.az

²⁰ "Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin komitələri haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 1 dekabr 2000, www.ach.gov.az

²¹ "Hesablama Palatası haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunu, 2 iyul 1999, www.ach.gov.az

²² "Dövlət qulluğu haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunu, 21 iyul 2000, www.csc.gov.az

²³ "Hesablama Palatası haqqında" qanunun 16-cı maddəsi, 2 iyul 1999, 2 July, 1999, www.ach.gov.az və Hesablama Palatasının Daxili Nizamnaməsinin 3-cü maddəsi, 5 mart 2002, www.ach.gov.az

²⁴ "Büdcə sistemi haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunu, 2 iyul 2002, www.ach.gov.az

²⁵ Mubariz Aslanov, Azerbaijani Parliament has adopted annual report of Chamber of Accounts after discussions, APA New agency, 5 April 2013, <http://en.apa.az/news/190614>

²⁶ Open Budget Index 2012: Azerbaijan, by International Budget Partnership, <http://internationalbudget.org/what-we-do/open-budget-survey/research-resources/methodology/>

Ali audit institutunun rəhbərlərinin siyasi səbəblərdən vaxtından əvvəl işdən azad edilməsi presedenti yoxdur. Hesablama Palatasının ilk Sədri səhhətində olan problemlərə görə 7 illik səlahiyyət müddətinin 6-cı ilində istefa verib²⁷ – o, həqiqətən də xeyli yaşlı idi; lakin ikinci Sədr səlahiyyət müddəti başa çatmamış nazir vəzifəsinə təyin edilib²⁸. Bundan əlavə, Sədrin nazir postuna təyinatından əvvəl nə Milli Məclisin onu işdən azad etməsi, nə də Sədrin özünün istefası haqqında məlumat yoxdur.

Belə görünür ki, son illərdə Hesablama Palatası öz audit aparmaq qabiliyyətini təkmilləşdirib, əvvəlki kimi bəzi dövlət qurumlarının auditə imkan verməməsi hallarına rast gəlinmir²⁹. Ümumiyyətlə, Azərbaycan rəsmiləri müstəqil auditor təşkilatının varlığını qəbul etməyə hazır hesab olunur³⁰.

Şəffaflıq (qanunda): 75

Ali Audit Institutunun müvafiq fəaliyyəti və qərarları haqqında ictimaiyyətin məlumat almasını təmin edəcək hüquqi müddəalar nə dərəcədə mövcuddur?

Hesablama Palatası hər növbəti il üçün dövlət büdcəsi və büdcədənəkar fondlarla bağlı qanun layihələrinin³¹, eləcə də Milli Məclisin İqtisadi Siyasət Komitəsinin səlahiyyət dairəsində olan digər iqtisadi və maliyyə aktlarının hazırlanmasında, müzakirəsində və təsdiqində birbaşa iştirak edir.

Daxili Nizamnamənin 25-ci maddəsinə əsasən³² və xüsusi sənəddə təsbit edilən³³ prosedura uyğun olaraq Hesablama Palatası auditini apardığı hər dövlət qurumu üçün ayrıca audit hesabatı hazırlayır, onun nüsxələrini həmin qurumlara, əgər Cinayət Məcəlləsinin ehtiva etdiyi pozuntular aşkarlansa Baş Prokurorluğa göndərir. Hesablama Palatasının hər audit barəsində məlumatları kütləvi informasiya orqanlarına və ya Milli Məclisə (əgər sonuncu tələb etməsə) təqdim etməsini müəyyən edəcək heç bir müddəə Hesablama Palatası haqqında qanunda mövcud deyil. Lakin digər normativ akt göstərir³⁴ ki, audit yoxlamaları və onların nəticələri haqqında rəsmi hesabatlar Milli Məclisə təqdim edildikdən sonra Hesablama Palatası bu məlumatları kütləvi informasiya vasitələri ilə bölüşə bilər. Bu hesabatların məzmunu və formasını Hesablama Palatasının Kollegiyası müəyyən edir. Hesablama Palatası özünün rüblük, yarımillik və illik hesabatlarını təqdim etmək üçün öz istəyi əsasında mətbuat konfransları çağırma bilər.

İcbari hesabatlara gəlinə, Hesablama Palatası Milli Məclisə öz fəaliyyəti haqqında rüblük hesabatlar, eləcə də dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı yarımillik və illik hesabatlar təqdim etməlidir. Büdcənin icrası ilə bağlı hesabatlar büdcə icrasının, yəni əksər dövlət orqanlarının hesabatlarının müstəqil dəyərləndirilməsini

²⁷ Hesablama Palatasının internet sahifəsi, www.ach.gov.az

²⁸ Heydər Əsədov Hesablama Palatasının Sədri vəzifəsinə 2007-ci il 17 aprelində, əvvəlki sədrin səlahiyyət müddəti başa çatdıqdan sonra təyin edilib və 2013-cü ilin 9 oktyabr prezident seçkilərindən sonra yeni Nazirlər Kabineti formalaşdırılarkən 2013-cü ilin 22 oktyabrında isə Kənd Təsərrüfatı Naziri təyin edilib. Daha ətraflı: www.agro.gov.az/index.php?cat=2&ses=b9358

²⁹ Millət Vəkili- Zəhid Orucula müsahibə, Azadlıq radiosu, Hesablama Palatasını tanıyırmı?, 8 fevral 2014, <http://www.youtube.com/watch?v=-X8gPLhqrnA>

³⁰ İqtisadi və Sosial inkişaf Mərkəzinin eksperti- Rəşad Həsənovun Azadlıq Radiosuna 9 Aprel 2012-ci il tarixli müsahibəsi <http://www.youtube.com/watch?v=bWcqhUnwUDI>

³¹ Dövlət büdcəsi və büdcədənəkar dövlət fondlarının (təsisatlarının) büdcələri haqqında Azərbaycan Respublikasının qanun layihələrinə Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının rəyinin hazırlanması, baxılması və təsdiq olunması qaydaları, 18 iyun 2009, www.ach.gov.az

³² Hesablama Palatasının Daxili Nizamnaməsi, 5 mart 2002, www.ach.gov.az

³³ Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası tərəfindən maliyyə-büdcə nəzarəti tədbirlərinin hazırlanması, keçirilməsi və nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi qaydaları, 11 Mart 2009, www.ach.gov.az

³⁴ Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının fəaliyyəti barədə məlumatların hazırlanması və kütləvi informasiya vasitələrində yayılması qaydaları, 13 sentyabr 2008, www.ach.gov.az

təşkil etməlidir. Bu hesabatlar Milli Məclisdə müzakirə olunur və təsdiq edilir. Yarımillik və illik hesabatların təqdimatı üçün son tarixlər müvafiq olaraq 15 aprel və 15 oktyabrdir.

İllik hesabatlar “Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin Məlumatı”nda dərc edilməlidir. Eyni zamanda, ictimaiyyətə təqdim edilən məlumatlar müvafiq qanunvericiliyin tələblərinə – məsələn, “Dövlət Sirri haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa³⁵ və Prezidentin müvafiq fərmanına³⁶, eləcə də informasiya əldə etmək haqqında qanuna³⁷ cavab verməlidir.

Şəffaflıq (təcrübədə): 50

Audit institutunun fəaliyyətində və qərarlarında şəffaflıq təcrübədə nə dərəcədə mövcuddur?

Hesablama Palatasının illik fəaliyyətini əks etdirən və Kollegiyanın təsdiq etdiyi hesabatın Milli Məclisə təqdimatından sonra, həmin hesabatın tam mətni qanunvericiliyin tələbinə əsasən “Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin Məlumatı”nda dərc edilməlidir³⁸. Rüblük hesabatlar Milli Məclisə təqdim olunsada, tam mətnləri mətbuatda dərc edilmir. Bu hesabatlar beynəlxalq müşahidəçilərin də təsdiq etdiyi kimi dövlət büdcəsinin icrası ilə bağlı müstəqil dəyərləndirmələri ehtiva edir³⁹.

Aparılan audit yoxlamalarının nəticələri barəsində hesabatların ictimaiyyətə təqdim edilməsi qanunun tələbi olmadığından, məlumat məhdud formada mətbuata çıxır. Hesablama Palatası layihələrin növbədənkənar auditini həyata keçirmir⁴⁰.

Hesablama Palatası vətəndaş cəmiyyəti ilə əməkdaşlığının səviyyəsi yüksək deyil. Bununla belə qurum, müxtəlif QHT-lərin suallarına və informasiya sorğularına vaxtında və dəqiq cavab verir⁴¹. Hesablama Palatasının şəffaflığını təmin edən digər mexanizm isə ictimaiyyəti onun fəaliyyəti barədə məlumatlandıran İnternet saytıdır. Hesablama Palatasının öz fəaliyyəti haqqında veb sahifəsində yerləşdirdiyi informasiya çox ümumdür. Büdcənin icrası ilə bağlı rüblük hesabatdakı məlumatlar da icmal xarakteri daşıyır, fraqmentardır, aşkar edilmiş pozuntular barəsində konkret nəticələr çıxarmağa imkan vermir⁴². Çox maraqlıdır ki, Azərbaycan vətəndaş cəmiyyətinin onlayn şəffaflıq hesabatı dövlət orqanlarının 24,36%-lik göstəricisi fonunda Hesablama Palatasını 42,29% balla dəyərləndirir və onu onlayn şəffaflıq üzrə liderlərdən hesab edir⁴³.

Hesablama Palatasının qavranılması və onun haqqında məlumatlılıq səviyyəsinin öyrənilməsi məqsədi ilə vətəndaşlar arasında aparılan sorğunun nəticəsinə görə respondentlərin cəmi 23%-i Hesablama Palatasının mövcudluğundan xəbərdardır. Sorğu iştirakçılarının cəmi 11,6%-i isə Hesablama Palatasının

³⁵ “Dövlət sirri haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu, 5 noyabr 2004, www.president.az

³⁶ “Dövlət sirrinə aid edilən məlumatların siyahısının təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı, 3 iyun 2005, www.president.az

³⁷ “İnformasiya əldə etmək haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 9 dekabr 2005, www.president.az

³⁸ Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının fəaliyyəti barədə məlumatların hazırlanması və Kütləvi informasiya vasitələrində yayılması qaydaları, 13 sentyabr 2008, www.ach.gov.az

³⁹ Open Budget Index 2012: Azerbaijan, by International Budget Partnership, <http://internationalbudget.org/wp-content/uploads/OBI2012-AzerbaijanCS-English.pdf>

⁴⁰ Rəşad Həsənov, Nərin İbrahimova və Tural Abbasov, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının fəaliyyətinə rəy, İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi, Bakı, 2013 http://www.cesd.az/new/wp-content/uploads/2011/05/CESD_Report_Chamber_of_Accounts.pdf

⁴¹ “Transparency Azərbaycan” təşkilatının ekspertlərinin təcrübəsinə əsasən.

⁴² Third Round of Monitoring: Azerbaijan, Monitoring Report, by OECD, Anti-corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, Istanbul Anti-corruption Action Plan, Paris, 25 September 2013, www.oecd.org

⁴³ Dövlət qurumlarının onlayn şəffaflıq indeksi, 67 dövlət qurumunun İnternet sahifələrinin Media Hüququ İnstitutu tərəfindən monitorinqinin hesabatı, 2011, www.mediarights.az

hansı məqsədə xidmət etdiyi haqqında məlumatlıdır. Sorğunun nəticələrindən məlum olur ki, əhali arasında Hesablama Palatası haqqında məlumatlılıq dərəcəsi çox aşağıdır⁴⁴.

Hesabatlılıq (qanunda): 75

Ali audit institutunun öz fəaliyyətinə dair hesabat verməsi və məsuliyyət daşımalarını təmin edən hüquqi müddəalar nə dərəcədə mövcuddur?

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, Hesablama Palatasının Milli Məclisə yarımillik və illik hesabatlar verməsi, eləcə də həyata keçirdiyi maliyyə nəzarəti tədbirləri və onların nəticələri barədə parlamenti məlumatlandırması nəzərdə tutulub. Bu yarımillik və illik hesabatlar aşağıdakı geniş məsələləri əhatə edir: il ərzində həyata keçirilən maliyyə-büdcə nəzarəti tədbirlərinin növləri, onların sayı, audit üçün səbəblər, aşkar edilmiş çətinliklər və pozuntular, eləcə də onların səbəbləri və təklif edilən əks-tədbirlər, həmçinin qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq Hesablama Palatasının fəaliyyəti barəsində digər müvafiq məlumatlar⁴⁵. Bu hesabatların təqdim edilməsi üçün nəzərdə tutulan son tarixlərə bir qayda olaraq əməl olunur. 2013-cü ilin illik hesabatı 2013-cü ilin 5 aprelində Milli Məclisə təqdim olunub, Milli Məclis onu müzakirə edərək qəbul edib⁴⁶. Eyni zamanda yarımillik və illik hesabatlara əlavə olaraq Hesablama Palatası öz fəaliyyəti və dövlət büdcəsinin icrası haqqında hər rüb Milli Məclisi məlumatlandırmalıdır.

Hesablama Palatası haqqında qanunun 25-ci maddəsinə⁴⁷ və Hesablama Palatasının Daxili Nizamnaməsinin 17-ci maddəsinə⁴⁸ əsasən Sədr və Sədr Müavini auditorlar arasında iş bölgüsünü həyata keçirir və onların fəaliyyətinə nəzarət edir. Bundan əlavə Hesablama Palatasının özünün auditini tələb edən heç bir hüququ müddəa yoxdur.

İnzibati Prosesual Məcəllə və Mülki Prosesual Məcəllədə göstərilən ümumi qaydalar istisna olmaqla, dövlət qurumlarının ali audit institutunun audit nəticələrini mübahisələndirməsi və ya ondan apelyasiya şikayəti verməsi üçün xüsusi prosedur qaydaları yoxdur.

Ali audit institutunun hesabatlılığına dair qanunvericilik məhduddur, lakin qanunlar ali audit institutunun hesabat mexanizmlərini tənzimləyən müddəalarla zəngindir.

Hesabatlılıq (təcrübədə): 25

Ali audit institutu öz fəaliyyəti barəsində təcrübədə nə dərəcədə hesabat verir və məsuliyyət daşıyır?

Hesablama Palatasının hesabatları yuxarıda qeyd edilən hüquqi tələblərə cavab verir⁴⁹ və hesabatlar yaxşı texniki dildə yazılmışdır⁵⁰. Lakin müstəqil mənbələrin dəyərləndirmələrinə görə onların büdcə

⁴⁴Rəşad Həsənov, Nərin İbrahimova və Tural Abbasov, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının fəaliyyətinə rəy, İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi, Bakı, 2013 http://www.cesd.az/new/wp-content/uploads/2011/05/CESD_Report_Chamber_of_Accounts.pdf

⁴⁵Hesablama Palatasının İnternet səhifəsi, <http://www.ach.gov.az/?en/content/342/>

⁴⁶The Parliament Adopted the Annual Report of the Accounting Chamber of Azerbaijan, Turan News Agency, 5 April 2013, <http://www.contact.az/docs/2013/Economics&Finance/040500033673en.htm#.UpYLqMRSg1I>

⁴⁷"Hesablama Palatası haqqında" qanun, 2 iyul 1999, www.ach.gov.az

⁴⁸Hesablama Palatasının Daxili Nizamnaməsi, 5 mart 2002, www.ach.gov.az

⁴⁹Auditorlar Palatasının üzvü "HLB Azərbaycan" MMC-in idarəedici partnyoru İslam Bayramov ilə müsahibə, 15 avqust 2013.

⁵⁰Sahibkarlığın İnkişafı Fondunun təşkil etdiyi "Dövlət fondlarına xarici nəzarət" konfransında " İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi"-nin sədri Qubad İbadoğlunun nitqi, 17 Yanvar 2014-cü il , Mariott Abşeron mehəmanxanası, Bakı, Azərbaycan

icrasına dair təhlilləri kifayət qədər səthidir⁵¹ Məclisin İqtisadi Siyasət Komitəsi bu hesabatları qəbul edir, dəyərləndirir və Milli Məclisin müzakirəsinə təqdim edir. Başqa sözlə, Palata öz gördüyü işlər barəsində ictimaiyyəti məlumatlandırarsa da, lakin audit etdiyi qurumlar haqqında çox ümumi məlumat verir. Hesablamalar Palatasının veb sahifəsində audit ilə bağlı tədbirlər bölməsi isə ümumiyyətlə işləmir.

Hesablama Palatasını öz fəaliyyətini özü qiymətləndirir. Onların bu formada özünü qiymətləndirməsi isə, nəticələrin obyektivliyi və gerçəkliyi ilə bağlı müəyyən mülahizələrin ortaya çıxmasında səbəb olur.⁵² Qanunvericilik imkan vermədiyinə görə, Azərbaycanda Hesablamalar Palatasının özünün nə parlamentin komitəsi, nə də beynəlxalq audit təşkilatı tərəfindən yoxlanılması təcrübəsi yoxdur.

Dürüslük (qanunda): 75

Audit institutunun dürüslüyünü təmin edəcək mexanizmlər nə dərəcədə mövcuddur?

Hesablama Palatasının əməkdaşları dövlət qulluqçuları kimi Hesablama Palatasının etik davranış qaydalarında göstərilən dəyər və prinsipləri əsas tuturlar⁵³. Bu davranış qaydaları da öz növbəsində dövlət qulluqçularının etik davranış qaydalarına əsaslanır⁵⁴. Etik davranış qaydalarını əks etdirən hər iki sənəd özündə peşəkarlıq, dürüslük və qərəzsizlik kimi dəyərləri, maraqlar toqquşmasını, hədiyyələr və qonaqpərvərlik kimi məsələləri ehtiva edir. Qulluğu tərk etdikdən sonra tətbiq olunan məhdudiyyətlər isə "Etik Davranış Qaydaları haqqında" qanunun 15.3-cü maddəsi və "Dövlət Qulluğu haqqında" qanunla tənzimlənir⁵⁵. Dövlət qulluqçuları onlara həvalə edilən öhdəlikləri yerinə yetirmədikdə və ya məhdudiyyətlərə məhəl qoymadıqda müvafiq nəticələr doğuracaq məsuliyyətə cəlb olunurlar.

Eyni zamanda, Sədrin, Sədr Müavininin və auditorların etik davranış qaydalarının tənzimlənməsi ilə bağlı qanunvericilikdə boşluqlar var. Onlar dövlət qulluqçusu sayılmadıqlarından yuxarıda sadalanan müddəalar onlara şamil edilmir. Hesablama Palatası haqqında qanunun bir neçə müddəasını nəzərə almasaq⁵⁶, onların davranışını tənzimləyəcək heç bir holistik və xüsusi sənəd yoxdur. Qüvvədə olan qanunvericiliyə əsasən etik davranış qaydalarına əməl edilməsinə nəzarət Hesablama Palatasının Sədrinə və Dövlət Qulluğu Məsələləri üzrə Komissiyaya həvalə olunub^{57 58}.

Dürüslük (təcrübədə): 50

Audit institutunun dürüslüyü təcrübədə nə dərəcədə təmin edilir?

Yuxarıda müzakirə edildiyi kimi, qüvvədə olan etik davranış qaydaları Hesablama Palatasının yüksək vəzifəli məmurlarına şamil edilmir. Əməkdaşlar etik davranış qaydaları ilə bağlı təlim proqramlarında

⁵¹ Rəşad Həsənov, Nərin İbrahimova və Tural Abbasov, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının fəaliyyətinə rəy, İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi, Bakı, 2013 http://www.cesd.az/new/wp-content/uploads/2011/05/CESD_Report_Chamber_of_Accounts.pdf

⁵² Rəşad Həsənov, Nərin İbrahimova və Tural Abbasov, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının fəaliyyətinə rəy, İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi, Bakı, 2013 http://www.cesd.az/new/wp-content/uploads/2011/05/CESD_Report_Chamber_of_Accounts.pdf

⁵³ "Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları", 11 oktyabr 2007, www.ach.gov.az

⁵⁴ "Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunu, 31 may 2007, www.csc.gov.az

⁵⁵ "Dövlət Qulluğu haqqında" qanunun 20.1.4.-cü maddəsi, 21 iyul 2000, www.csc.gov.az

⁵⁶ "Hesablama Palatası haqqında" qanunun 6-11-ci maddələri, 2 iyul 1999, www.ach.gov.az

⁵⁷ "Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları", 11 oktyabr 2007, www.ach.gov.az

⁵⁸ "Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunu, 31 may 2007, www.csc.gov.az

iştirak edirlər⁵⁹. Etik davranış qaydalarına əməl edilməsinə nəzarəti Hesablama Palatasının Sədri və Dövlət Qulluğu Məsələləri üzrə Komissiya həyata keçirir. Hələlik heç bir pozuntu qeydə alınmayıb.

Hesablama Palatası barəsində ictimaiyyətin məlumatlılıq dərəcəsi və ya onun fəaliyyətinə maraq Azərbaycanda məhdud səviyyədədir⁶⁰, informasiyanın azlığı kənar audit institutunun dürüstlüyünü dəyərləndirməyə imkan vermir.

Effektiv maliyyə auditləri: 50

Audit institutu dövlət xərclərinin effektiv auditini nə dərəcədə həyata keçirir?

Qanunvericilik, Hesablama Palatasının audit apardığı qurumun maliyyə idarəetməsi üzərində qanuni və mütəmadi nəzarət hüququnu tanıyır. Hesablama Palatası tərəfindən aşkar edilmiş nöqsanların və ya pozuntuların auditedən keçən dövlət qurumları tərəfindən aradan qaldırılmasını və sair tədbirləri monitorinq etmək üçün müvafiq prosedurları var. Hesablamalar Palatasının rəsmisinin məlumatına əsasən⁶¹, pozuntular aşkar edilmiş qurumda 1 aydan sonra kollegiyanın qərarı əsasında yenidən yoxlamalar aparılır və illik hesabatda bu öz əksini tapır. Qurumun hesabatlarında baxdıqda⁶², ümumi olaraq cəzalandırılmış dövlət məmurlarının sayı verilsə də, cəzalandırılmış şəxslər barəsində ətraflı məlumat verilmir.

Eləcə də büdcə qanununda olan boşluqlar⁶³, məsələn, hökumətin gəlirləri və xərcləri ilə onun siyasi və makro-iqtisadi hədəfləri arasında aydın ifadə edilmiş əlaqənin olmaması ölkənin inkişafına büdcənin təsirlərini öyrənmək üçün kifayət qədər hüquqi əsaslar yaratmır.

Ümumiyyətlə, Açıq Büdcə Sorğusuna əsasən, qanunvericilik büdcəyə nəzarət üçün əlverişli şərait yaratmır, hansı hesabların auditə açıq olmasını aydın şəkildə müəyyən edən təfsilatlı müddəaların qanunvericilikdə olmaması səbəbindən Hesablama Palatasının nəzarəti də güclü deyil⁶⁴.

Hesablama Palatası haqqında qanunun 2-ci maddəsi və digər əlaqədar sənədlərə⁶⁵ görə auditlərin predmeti “büdcə və büdcədən kənar fondlarının xərcləri” kimi müəyyən edilir. Praktikada Hesablama Palatası dövlət büdcəsinin layihəsinə və icrasına rəy verir, eləcə də cari dövlət büdcəsinin auditini təşkil edir. Palata Dövlət Neft Fondu istisna olmaqla, digər büdcədən kənar fondların büdcəsinə də həm rəy verir, həm də auditini təşkil edir. Dövlət Neft Fondu ölkənin neft və qaz sərvətlərindən əldə etdiyi əsas gəlirlərin toplandığı başlıca fondur və 1 yanvar 2013-cü il tarixinə burada 34,130 milyard ABŞ dolları həcmində vəsait toplanıb⁶⁶. Mədən Sənayesinin Şəffaflıq Təşəbbüsü⁶⁷ çərçivəsində götürülən öhdəliklərə uyğun olaraq Dövlət Neft Fondunun auditini tanınmış audit şirkətləri tərəfindən aparılır, Lakin Dövlət Neft Fondunun auditinin Hesablama Palatası tərəfindən aparılması Azərbaycan qanunvericiliyinin tələbidir.

⁵⁹ www.ach.gov.az

⁶⁰ Bakı sakinləri arasında Arifə Kazımovanın apardığı mini-sorğu, Azadlıq radiosu, Hesablama Palatasını tanıyırmı?, 8 fevral 2014, <http://www.youtube.com/watch?v=X8qPLhgrmA>

⁶¹ Hesablamalar Palatasının hüquq departamentinin müdiri- Faiq Nəcəfovun hesabatın müəllifi ilə 7 aprel 2014-cü il tarixdə müsahibəsi

⁶² Hesablamalar Palatasının 2012-ci illik hesabatı, www.ach.gov.az

⁶³ “Büdcə Sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu, 2 iyul 2002, www.ach.gov.az

⁶⁴ Hesablama Palataları ilə bağlı beynəlxalq təcrübə və normalar, Azad İqtisadiyyata Yardım İctimai Birliyinin nəşri, Bakı 2013.

⁶⁵ Dövlət büdcəsi və büdcədən kənar dövlət fondlarının (təsisatlarının) büdcələri haqqında Azərbaycan Respublikasının qanun layihələrinə Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının rəyinin hazırlanması, baxılması və təsdiq olunması qaydaları. Hesablama Palatası Kollegiyasının 18 iyun 2009-cu il tarixli Q-42 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmişdir.

⁶⁶ Dövlət Neft Fondunun 17 aprel 2013-cü il tarixli mətbuat açıqlaması, www.oilfund.az

⁶⁷ www.eiti.org

Hesablama Palatasının təhlilindən kənar qalan digər qurum isə Satınalmalar üzrə Dövlət Agentliyidir. Agentlik hər il dövlət satınalmaları məqsədi ilə təxminən 2,5-3 milyard AZN həcmində tenderlər həyata keçirir⁶⁸. Bu xərclərin agentlik tərəfindən yox, dövlət büdcəsindən qarşılandığını nəzərə alsaq, Hesablama Palatası dövlət vəsaitlərinin düzgün xərclənməsini təmin etmək üçün bu tenderlərin təşkilini və onların nəticələrini audit etməlidir. Hal-hazırda yuxarıda sadalanan hər iki dövlət orqanının auditi barəsində heç bir açıq məlumat yoxdur və Milli Məclisə təqdim edilən hesabatlarda da bu haqda informasiya mövcud deyil⁶⁹.

Palata həmçinin dövlət tenderlərində qalib gələn özəl şirkətlərə dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitlərin auditini təşki etmir⁷⁰.

Pozuntuların aşkarlanması və sanksiyaların tətbiqi: 50

Ali audit institutu dövlət və ictimai vəzifə sahiblərinin qanuna zidd əməllərini nə dərəcədə aşkarlayır və təhqiqatını aparır?

Qüvvədə olan qanunvericiliyə əsasən əgər audit yoxlaması zamanı vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə, qanun pozuntusu və ya dələduzluq halları aşkarlanarsa, audit qrupu bu haqda yerində hesabət hazırlayır, bu hesabət Hesablama Palatasının Kollegiyasında təsdiq olunur və Kollegiyanın təsdiqindən sonra inzibati pozuntular zamanı yuxarı instansiyalara, pozuntu halları cinayət məəcəlləsinin maddələrinin tətbiqi dairəsinə düşərsə Baş Prokurorluğa təqdim edilir. Bu prosedurlar xüsusi normativ akt vasitəsiylə tənzimlənilir⁷¹.

Lakin Baş Prokurorluğun səlahiyyətləri dairəsinə daxil olan cinayət əməlləri barəsində Hesablama Palatasının təhqiqat aparmaq səlahiyyətləri yoxdur; bank hesablarının dondurulması və inzibati cərimələrin tətbiqindən başqa Hesablama Palatasının digər sanksiyalar tətbiq etmək hüququ mövcud deyil. Sanksiyaların tətbiqi məhkəmələrin səlahiyyətindədir. Təcrübədə, 2012-ci ildə Hesablama Palatasının tövsiyəsi ilə 44 dövlət qulluqçusu işdən azad olunmuş; 208 nəfərə müxtəlif dərəcəli inzibati tənbeh cəzaları verilmişdir.⁷²

Hesablamalar Palatası illik plan və hüquq mühafizə orqanlarının müraciəti əsasında qurumların audit yoxlamalarını apara bilər⁷³. Belə ki, Hesablama Palatası nə mətbuatın və ictimaiyyətin şübhələri əsasında korrupsiya və ya dələduzluq hallarına qarşı hər hansı audit tədbirləri həyata keçirir⁷⁴, nə də qanunvericilikdə quruma dələduzluq və korrupsiya əleyhinə audit tədbirləri həyata keçirmək səlahiyyəti tanınır. Hesablamalar Palatasının rəsmisinə görə isə mediada əksini tapan korrupsiya halları və əvvəlki illərin təcrübələri növbəti illik audit planı hazırlananda nəzərə alınır⁷⁵.

⁶⁸ www.tender.gov.az

⁶⁹ Rəşad Həsənov, Nərin İbrahimova və Tural Abbasov, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının fəaliyyətinə rəy, İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi, Bakı, 2013 http://www.cesd.az/new/wp-content/uploads/2011/05/CESD_Report_Chamber_of_Accounts.pdf

⁷⁰ Hesablama Palatasının hüquq departamentinin müdiri- Faiq Nəcəfovun hesabatın müəllifi ilə 7 aprel 2014-cü il tarixdə müsahibəsi

⁷¹ Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası Kollegiyasının Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası tərəfindən maliyyə-büdcə nəzarəti tədbirlərinin hazırlanması, keçirilməsi və nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi qaydaları, 9 mart 2009, www.ach.gov.az

⁷² Hesablama Palatasının 2012-ci il illik hesabatı, www.ach.gov.az

⁷³ "Hesablama Palatası haqqında" qanun, 2 iyul 1999, www.ach.gov.az

⁷⁴ Third Round of Monitoring: Azerbaijan, Monitoring Report, by OECD, Anti-corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, Istanbul Anti-corruption Action Plan, Paris, 25 September 2013, www.oecd.org

⁷⁵ Hesablama Palatasının hüquq departamentinin müdiri- Faiq Nəcəfovun hesabatın müəllifi ilə 7 aprel 2014-cü il tarixdə müsahibəsi

Ölkədə dövlət qurumları həm milli səviyyədə-2007-2011 və 2012-2015-ci illər Milli Antikorrupsiya Planı⁷⁶, həm də beynəlxalq səviyyədə-Dünya Bankının CAPSAP proqramı⁷⁷ çərçivəsində özlərinin səmərəli audit sistemini yaratmaqdadırlar⁷⁸. Dövlət qurumlarının daxili audit şöbələrinin Hesabalamalar Palatası ilə əməkdaşlığı dövlət vəsaitlərinin səmərəli xərclənməsinə nəzarəti baxımından əhəmiyyətli olsa da⁷⁹, qanunvericilik bu əməkdaşlıq üçün hüquqi əsas yaratmayıb⁸⁰.

Maliyyə idarəetməsinin təkmilləşdirilməsi: 50

Ali audit institutu hökumətin maliyyə idarəetməsinin təkmilləşdirilməsində nə dərəcədə effektivdir?

Hesablama Palatasının Milli Məclisə illik hesabatı təqdim edilməli informasiya haqqında xüsusi qeydlər ehtiva edir. Audit yoxlamaları nəticəsində aşkar edilən nöqsanlar və çatışmazlıqlar, qanunvericilikdə hüquqi boşluqların aradan qaldırılması məqsədi ilə Hesablama Palatasının təklifləri və tövsiyələrinin hökumət tərəfindən yerinə yetirilməsi vəziyyəti də bu hesabatda öz əksini tapır.

Beynəlxalq Büdcə Tərəfdaşlığının hazırladığı Açıq Büdcə Sorğusu metodologiyası⁸¹ ali audit institutları (məsələn, Hesablama Palatası) və ya parlamentlərə tövsiyə edir ki, audit tövsiyələrinə cavab olaraq müvafiq icra orqanlarının gördüyü tədbirlər barəsində ictimaiyyətə hesabat təqdim etsinlər. Eləcə də, ali audit institutu audit prosesinə ictimaiyyətin verdiyi məlumat və bu məlumatın auditorlara və ya audit prosesinə nə dərəcədə təsir göstərməsi barədə informasiyanı ictimaiyyətə təqdim etməlidir. Azərbaycanda bu hesabatlar ictimaiyyət üçün açıq deyil⁸².

Tövsiyələr:

- Konstitutsiyada Hesablama Palatasının müstəqilliyini aydın formada təsbit edilməsi;
- Qanunvericilikdə Palatanın parlamentin iqtisadi komissiyası və ya etibarlı beynəlxalq audit təşkilatı tərəfindən auditinin aparılmasına imkan verən dəyişikliklər edilməsi;
- Dövlət Neft Fondu tanınmış audit şirkətləri tərəfindən auditi keçirilsə də, Dövlət Neft Fondunun auditinin aparılması Hesablama Palatası tərəfindən aparılması Azərbaycan qanunvericiliyinin tələbidir;
- Dövlət Satınalmalar Agentliyinin tərəfindən dövlət vəsaitlərinin tenderlər əsasında özəl sektora verilən hissəsinin auditini təşkil edilməsi;
- Hesablamalar Palatasına antikorrupsiya və dələduzluq hallarını aşkarlamaq üçün audit yoxlamalarını aparması ilə bağlı qanunvericilikdə dəyişiklik etmək, başqa sözlə Hesablama Palatasına ibtidai istintaq aparma səlahiyyəti verilməsi (Türkiyə modelində olduğu kimi);
- Büdcə haqqında qanunda büdcənin gəlir və xərcləri ilə ölkənin makroiqtisadi və siyasi prioritetləri arasında əlaqənin aydın ifadə etmək, bununla da Palatanın büdcənin ölkənin inkişafına təsiri haqqında rəy verməsi üçün hüquqi əsasın yaradılması;
- Auditorların peşəkarlıq, xüsusən korrupsiya və dələduzluğun aşkar edilməsi sahəsində bacarıqlarını artırılması;
- Ali audit institutu haqqında geniş ictimaiyyətin maarifləndirilməsi, o cümlədən auditi aparılan dövlət orqanları barəsində audit institutunun verdiyi tövsiyələr və bu tövsiyələrə cavab olaraq müvafiq icra orqanlarının gördüyü tədbirlər haqqında ictimaiyyəti məlumatlandırması;

⁷⁶ www.commission-anticorruption.gov.az

⁷⁷ "Corporate and Public Sector Accountability" layihəsi, www.worldbank.org
Hesablamalar Palatasının Fəaliyyəti barədə qanunverciyin təhlili. Nəticələr və Tövsiyələr, 17 Yanvar 2014-ci il, www.edf.az/ts_general/download/ESPFPCP_Gubad_lbadoglu_17_01_14.pdf

⁷⁸ Third Round of Monitoring: Azerbaijan, Monitoring Report, by OECD, Anti-corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, Istanbul Anti-corruption Action Plan, Paris, 25 September 2013, www.oecd.org

⁷⁹ Hesablamalar Palatasının Fəaliyyəti barədə qanunverciyin təhlili. Nəticələr və Tövsiyələr, 17 Yanvar 2014-ci il, www.edf.az/ts_general/download/ESPFPCP_Gubad_lbadoglu_17_01_14.pdf

⁸⁰ "Daxili Audit haqqında" Qanun, 22 May 2007-ci , www.e-qanun.az

⁸¹ Budget Index 2012: Azerbaijan, by International Budget Partnership, iyun 2011, www.internationalbudget.org

⁸² İctimai Vəsaitin Monitorinqi Mərkəzinin eksperti- Kənan Aslanlının hesabatın müəllifi ilə müsahibəsi, 12 mart 2014.

- Palatanın illik iş planının hazırlanmasında vətəndaş cəmiyyətinin təşkilatlarının təkliflərinin nəzərə alınması.